

9. Философский энциклопедический словарь / [ред. С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Иличев, и др.]. – 2-е изд. – М. : Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.
10. Шишов С. Е. Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Российское педагогическое агентство, 1998. – 320 с.

Анотація

У статті здійснено категоріальний аналіз проблеми якості професійної діяльності викладачів ВНЗ, проаналізовано поняття “якість”, “якість професійної діяльності”. Показана складність, багатоаспектність категорії “якість”. Визначено сутність та складові якості професійної діяльності викладачів ВНЗ.

Аннотация

В статье осуществлен категориальный анализ проблемы качества профессиональной деятельности преподавателей вузов, проанализированы понятия “качество”, “качество профессиональной деятельности”. Показана сложность, многоаспектность категории “качество”. Определены сущность и составляющие качества профессиональной деятельности преподавателей вузов.

Summary

The article presents a categorial analysis of the problem of quality of higher school teachers' professional activities, analyzes the concept of “quality”, “quality of professional activities”. The complexity and multidimensionality of the category “quality” are shown. The nature and components of quality professional lecturers are determined.

Ключові слова: викладач вищого навчального закладу, професійна діяльність, якість, якість професійної діяльності.

Ключевые слова: преподаватель высшего учебного заведения, профессиональная деятельность, качество, качество профессиональной деятельности.

Key words: instructor, professional activities, the quality, the quality of professional activities.

Подано до редакції 18.03.2013

УДК 378

©2013

Герасимова І.Г.

ПОТЕНЦІАЛ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах суттєвих соціально-економічних перетворень, що відбуваються в українському суспільстві, особливої актуальності набуває проблема підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних гнучко реагувати на зміни ринку праці. Реалізація цього завдання має відбуватися на тлі тенденції демократизації та гуманізації соціуму, що зумовлює підхід до людини як до найвищої цінності, творчої особистості, яка здатна до самореалізації протягом усього життя. За таких умов перед системою освіти постає завдання формування професійної мобільності майбутніх спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Основні положення проблеми формування професійної мобільності як елемента сучасного суспільства розглядаються у роботах Б.Барбера, Ю.Веніге, Е.Гідденса, Л.Дьєтван, Е.Йожа, К.Маркса, П.Сорокіна та ін.

Дослідження професійної мобільності традиційно здійснюються в соціології, зокрема, це класичні праці західних і радянських соціологів, таких як: Р.Бенедікс, Т.Заславська, С.Ліпсет, Р.Ривкін, Е.Саар, П.Сорокін, М.Тітма, Г.Чередніченко, В.Шубкін та ін.

Історичний аспект виникнення проблеми професійної мобільності в науці і освіті розглядали І.Вишнеградський, Б.Гершунський, Б.Мітіна, Ю.Каліновський, І.Янжул та ін.

Психологічні аспекти професійного становлення конкурентоспроможного фахівця потрапили у коло наукових інтересів А.Маркова, В.Семіченко, В. Тихонович та ін.

Професійна мобільність та конкурентоспроможність фахівця на ринку праці розкрита в дослідженнях науковців: Д.Данілова, Н.Ничкало, О.Симончук, Д.Чернілевського, О.Щербак та ін.

Педагогічні аспекти формування професійної мобільності фахівців здійснювали Е.Боярко, Л.Горюнова, Є.Іванченко, Б.Ігошев, С.Капліна, О.Нікітіна, Л.Суценцева та ін.

Формулювання цілей статті... На даному етапі розвитку проблеми формування професійної мобільності науковцями ведеться пошук ефективних шляхів реалізації цього завдання. У такому контексті застосування андрагогічного підходу має значний потенціал, розгляд якого і становить мету даної статті.

Виклад основного матеріалу дослідження... Підґрунтя андрагогічного підходу становить розвиток андрагогіки як науки про навчання дорослих, що обґрунтовує діяльність тих, хто навчає і тих, хто навчається з організації процесу навчання на всіх його етапах. Андрагогіка створює теоретичні і методичні основи діяльності, що допомагають дорослим набутти загальні професійні знання, засвоїти досягнення культури і сформувати (чи переглянути) життєві принципи [5].

Її стратегічною метою, на думку М.Баяновської [2], є відкриття нових технологій освіти, самоосвіти, виховання та вдосконалення людини, інтенсивне її впровадження у соціально-педагогічну практику.

Андрагогічний підхід, вважає Л.Сігаєва [15], завдання якого сприяти дослідженню психолого-педагогічних закономірностей, соціальних і психологічних чинників ефективності освіти дорослих, дав змогу з'ясувати, що у зв'язку з економічною кризою зросла потреба в підготовці і перепідготовці значних груп дорослого населення, яку можна реалізувати за умов організації навчання і перенавчання на науковій основі шляхом спеціального проектування навчально-тематичних планів та програм.

На думку Л.Ліневич [8], андрагогічний підхід полягає у застосуванні низки постулатів:

1. Існують принципові відмінності між дорослою і недорослою людиною взагалі й в процесі навчання зокрема.

2. Існують відмінності діяльності того, хто навчається (дорослого) і того, хто навчає (викладача) від дидактичних положень, що орієнтовані на навчання дітей.

3. Процес навчання у ВНЗ регулюється андрагогічними принципами, які складають фундамент теорії навчання дорослих.

В.Буренко [3] під андрагогічним підходом розуміє спрямовуючий процес стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки та перепідготовки, який інтегрує надбання індивідуального, творчого, особистісно зорієнтованого підходів.

Розглядаючи особливості реалізації андрагогічного підходу Л.Ніколенко [10] зауважує, що він дозволяє виокремити ті методи освіти дорослих, які найбільшою мірою підвищують мотивацію навчання, забезпечують проблемно-отрефлексований підхід, сприяють розвитку професійної компетентності, подоланню негативних тенденцій освіти.

Проблеми андрагогіки розглядаються у працях таких учених як Б.Бім-Бад, Н.Біндюк, П.Джарвіс, В.Олійник, Р.Сміт, Х.Коллі та ін.

Тривалий час навчання дорослих досліджувалося через систему підвищення кваліфікації. Як в цілому, так і окремі її компоненти розглядали Т.Браже, С.Вершловський, М.Громкова, А.Даринська, В.Дружиніна, Ф.Зеєр, С.Зміюв, В.Кричевський, Л.Лесохіна, А.Марон, А.Пканасюк, М.Поташнік, Г.Сухобський, О.Тонконога, П.Худомінський та ін.

Реалізація андрагогічного підходу зумовлює перехід викладача ВНЗ на позицію андрагога. Виходячи із визначень які пропонують науковці [12; 16, 8; 17] можна узагальнити, що андрагог є фахівцем у галузі навчальної, виховної, реабілітаційної, інформаційно-орієнтувальної й організаційної роботи, спеціалістом високої кваліфікації, який займається освітою дорослих, володіє комплексом андрагогічних знань, умінь і навичок, що забезпечують освітню діяльність із дорослими з урахуванням специфіки їх освітніх потреб і вікових особливостей; професійне зростання дорослих через опанування системи спеціальних методів, прийомів і форм роботи, сучасних технологій розвитку професіоналізму.

С.Вершловський підкреслює своєрідність андрагога, яка на думку науковця, фіксується в таких його характеристиках як тьютор, фасилітатор, модератор. В своїй роботі [14; 1; 11] характеризує педагога, який навчає дорослих визначає його функції, вміння виконувати три «ролі», а саме «лікаря психотерапевта», «експерта», «консультанта», а також підкреслює функції організатора, співавтора, наставника.

Специфіка андрагогічного підходу полягає у провідній ролі у процесі навчання того, хто навчається, відповідно, діяльність андрагога полягає у наданні допомоги у виявленні, систематизації, корекції й поглибленні знань. Підкреслюючи це, Л.Нечипорук [9] зазначає завдання андрагога, що виявляються у проблемній, дослідницькій спрямованості навчальної діяльності дорослих, створення умов, для того, щоб збагнути власні потреби, знання, вміння, навички, розвинути певні аспекти компетенції. В основі організації навчання – індивідуалізація, що максимально відповідає конкретним цілям дорослого, а навчальні програми побудовані на основі практичного застосування знань «вже зараз».

Передумовами ефективною роботи андрагога виступають вміння:

- працювати з різновіковою групою дорослих людей;
- працювати в групі дорослих людей з різним рівнем підготовки (різною базовою освітою);
- за досить обмежений проміжок часу сформувати в дорослих актуальні компетенції;
- відбирати такий зміст навчального матеріалу, який важливий для тих, хто навчається;
- узгоджувати зміст навчального матеріалу з наявним досвідом тих, хто навчається;
- поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання;
- підтримувати впевненість тих, хто навчається у своїх силах і можливостях;
- створювати сприятливі умови для навчання і професійного зростання тих, хто навчається.

Важливою передумовою реалізації андрагогічного підходу є наявність у тих, хто навчається педагогічної підготовки, адже вміння навчатися є складним процесом, що передбачає опанування цілим комплексом знань і

навичок, вмінням визначати цілі свого навчання, доцільні його форми і види, методи навчання і самонавчання, засоби, програми, тобто здійснювати самоорганізацію процесу самонавчання.

Реалізація андрагогічного підходу, використання його потенціалу можлива за умови відповідної підготовки молоді до дорослості. У цьому контексті показовим є визначення, яке пропонує Л.Сігаєва [15], де доросла людина розглядається як особа, яка виконує соціально значущу продуктивну роль (громадянина, працівника, члена родини), характеризується фізіологічною, психологічною, соціальною, моральною зрілістю, відносною економічною незалежністю, життєвим досвідом і сформованим рівнем самосвідомості, достатнім для відповідальної та самокерованої поведінки. Таким чином, навчання учня, якого можна характеризувати терміном «дорослість» має будуватися на принципово нових педагогічних засадах. «Зрілість», яка пов'язана з «дорослістю» розглядається як особливий стан людини, пов'язаний з її фізичним, духовним розвитком, з її життєвим досвідом.

Як бачимо, «дорослість» розглядається через досягнення зрілості. Ознакою зрілості, на думку Г.Крайга, Д.Бокум [6], є здатність реагувати на зміни і пристосовуватися до нових умов. Тобто вже досягнення зрілості є підґрунтям мобільності людини, відповідно і професійної мобільності фахівця. Підтвердження цьому є точка зору П.Якобсона [19], який підкреслює, що під зрілістю особистості розуміється перш за все соціальна зрілість, яка виражається у тому, наскільки адекватно розуміє людина своє місце в суспільстві, яким світобаченням чи філософією керується, яким є її відношення до суспільних інститутів (нормам моралі, нормам права, законам, соціальним цінностям), до своїх обов'язків і своєї праці. Вчений зауважує, що соціальна зрілість передбачає психологічну зрілість – не стільки багатоманітні і глибокі знання різних аспектів соціальної і природної дійсності, наявність достатньо багаті сфери умінь і навичок, скільки широту інтересів людини, її здатність віднести із потрібною увагою, зацікавленістю до усього, що є важливим для людей, суспільства. У свою чергу, широкі інтереси і здатність відгукуватися на різні аспекти життя тільки тоді характеризує повноцінну особистість, коли вона володіє вмінням зупинити увагу на головному і віддати йому основну енергію, активність, творче відношення.

А.Толстих [18] виділяє в якості ознаки зрілості усвідомлення відповідальності і прагнення до неї та підкреслює юридичну відповідальність особи, як відповідальність перед законом, а також психологічну відповідальність особистості – відповідальність за себе, за зміст свого життя і перед самою собою й іншими людьми.

Застосування андрагогічного підходу до формування професійної мобільності студентів ВНЗ зумовлює виявлення особливостей навчання дорослих.

В.Победов, А.Марон [13] підкреслюють, що при навчанні дорослих особливе значення має:

- апеляція до особистісних цінностей;
- обґрунтованість важливості матеріалу, що вивчається;
- наповнення змісту знаннями, важливим для сфери їх інтересів;
- цікава і важлива для сприйняття інформація, що зумовлює її включення у життєвий досвід;
- міждисциплінарна інформація, яка дозволяє тому, хто навчається, побачити проблеми всіх сторін, а також прийняти рішення при їх реалізації.

Потенціал застосування андрагогічного підходу з метою формування професійної мобільності розкривається через специфічні прийоми і методи навчання, котрі реалізуються в його межах.

О.Кукуєв [7] долучає до андрагогічних методів метод аналізу досвіду, під яким розуміється система навчання, викладання й учіння, яка забезпечує створення умов, які дозволяють дорослим, що навчаються оволодівати новими знаннями чи новим змістом навчання як новим освітнім досвідом через ефективне залучення особистого досвіду тих, хто навчається в ході його активізації педагогом-андрагогом чи викладачем фасилітатором за допомогою системи спеціальних способів і прийомів організації навчальної роботи. Науковець наголошує, що ефективність навчального процесу буде залежати від того, наскільки набір методів, що обираються викладачем для тієї чи іншої аудиторії тих, хто навчається, буде сприяти актуалізації їхнього досвіду.

Прийнявши до уваги, що доросла людина здатна постійно вдосконалювати свої знання, тобто успішно навчатися протягом усього життя [4], вже у процесі навчання у ВНЗ необхідно створювати відповідну мотивацію до самонавчання, постійного оновлення знань. Своєрідною підготовкою для цього має стати самостійна робота студентів. Андрагогічний підхід до організації самостійної роботи передбачає:

- опору на життєвий і професійний досвід тих, хто навчається;
- спільне планування самостійної роботи із тим, хто навчається;
- види самостійної роботи мають бути орієнтовані на конкретні проблемні виробничі або життєві ситуації;
- ретельне методичне забезпечення самостійної роботи із виконанням корекції помилкових дій, організації і контролю самостійної роботи.

У межах андрагогічного підходу навчання повинно будуватися на основі рівноправності суб'єктів навчального процесу в дружній, неформальній атмосфері, спільній роботі в умовах взаємопідтримки й відповідальності всіх учасників навчальної діяльності. Для створення такої психологічної атмосфери доцільно використовувати інтерактивні методи навчання, які дозволяють враховувати нагальні потреби дорослої людини,

створювати умови для аналізу власних дій і вчинків. Вони передбачають проведення тренінгів, дискусій, рольових та ділових ігор, мозкових атак, аналізу ситуацій тощо.

Опора на наявний досвід, який використовується в якості джерела навчання учасників навчального процесу, зумовлює доцільність лабораторних робіт, вирішення конкретних виробничих завдань, дискусій.

Опора на виробничий, життєвий досвід має суперечливий характер, зауважує С.Вершловський [11], оскільки, з одного боку, сприяє більш глибокому осмисленню проблем, що вивчаються, а з іншого стає джерелом стереотипних, емпіричних і рутинних оцінок, які захищають людину від нового. У зв'язку із цим зростає роль психологічного супроводу навчання дорослого, усвідомлення ним сучасної соціально-економічної ситуації, подолання стереотипних поглядів, зняття тривожності. В такій ситуації зростає роль групових занять, модульна побудова процесу навчання, використання різноманітних ігрових методів, дискусій тощо.

Опора в процесі навчання на досвід тих, хто навчається у контексті формування професійної мобільності зумовлює можливість використання опосередкованого досвіду, в разі його недостатності у студентів старших курсів. Його джерелом можуть стати як заняття зі студентами заочної форми навчання, так і ті приклади розв'язання різноманітних виробничих і життєвих ситуацій, які можна знайти у засобах масової інформації.

У зв'язку із тим, що важливою функцією андрагога є надання допомоги тому, хто навчається, у виявленні, систематизації, формалізації особистісного досвіду останнього, коректуванні, поповненні його знань практичні заняття мають набути експериментального характеру; повинні переважати дискусії, ділові ігри, кейси, рішення конкретних виробничих завдань і проблем. Особливого значення набувають міжпредметні дисципліни, наявність інтегрованого матеріалу за декількома суміжними галузями знань.

Висновки... Оглянутий вище матеріал дозволяє виявити значний потенціал андрагогічного підходу до формування професійної мобільності фахівців. Його реалізація зумовлює необхідність відповідного методичного забезпечення, оскільки вимагає підготовки до його використання як викладачів, так і студентів. Поступовий перехід до андрагогічного підходу на старших курсах університету, особливо при підготовці фахівців з освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліст або магістр, дозволяє припустити його ефективність щодо формування професійної мобільності. А це у свою чергу, зумовлює необхідність подальшої дослідницької роботи.

Література

1. Андрагогика постдипломного педагогического образования : науч.-метод. пособие / под ред. С.Г.Вершловского, Г.С. Сухобской. – СПб. : СПб ВППО, 2007. – 196 с.
2. Баяновська М. Андрагогіка у системі сучасного людинознавства / М. Баяновська // Рідна школа. – 2006. – №10. – С. 11-14.
3. Буренко В.М. Андрагогічний підхід до професійної перепідготовки вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. ... к. пед. наук : 13.00.04 / Валентина Миколаївна Буренко. – К., 2005. – 24 с.
4. Грешилова И. Андрагогическая модель обучения в контексте современной философии образования / И. Грешилова // Alma mater – 2012. – № 4. – С. 36-39.
5. Змеев С.И. Андрагогика: основы теории, истории и технологии обучения взрослых / С.И. Змеев. – М. : ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
6. Крайг Г. Психология развития / Г. Крайг, Д. Бокум. – 9-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 940 с.
7. Кукуев А.И. Андрагогический подход в педагогике : дис. ... д-ра пед наук : 13.00.01 / Александр Иванович Кукуев. – Ростов-на-Дону, 2010. - 449 с.
8. Линевиц Л.В. Андрагогический подход у обучению студентов в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Людмила Викторовна Линевиц. – Калининград, 2002. – 258 с.
9. Нечипорук Л. Учитель-андрагог в системі неперервної освіти / Л. Нечипорук. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npd/2012_2/1ne4upor.pdf. – Заголовок з екрану.
10. Ніколенко Л. Андрагогічний підхід до навчання дорослих у системі післядипломної освіти / Л. Ніколенко // Обрії. – 2010. – № 1 (30). – С. 30-33.
11. Образование взрослых : опыт и проблемы / под ред. С. Вершловского. – СПб. : Знание, 2002. – 165 с.
12. Основы андрагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / И.А. Колесникова, А.Е. Марон, Е.П. Тонконогая и др. ; под ред. И.А. Колесниковой. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 240 с.
13. Практическая андрагогика : метод. пособие. Книга 1. Современные адаптивные системы и технологии образования взрослых / под ред. д.п.н., проф. В.И. Победова, д.п.н., проф. А.Е. Марона. – СПб. : ГНУ «ИОВ РАН», 2003. – 406 с.
14. Рабочая книга андрагога / под ред С.Г. Вершловского. – СПб. : О-во «Знание» Санкт-Петербурга и Ленингр. обл., 1998. – 198 с.
15. Сігаєва Л.Є. Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Лариса Євгенівна Сігаєва. – К., 2010. – 43 с.
16. Сорочан Т. Професійна діяльність андрагогіки. Сучасний погляд / Т. Сорочан // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2008. – № 3. – С. 27-32.
17. Суртаева М.Б. Введение специальности «андрагог», как способ повышения уровня образования на отделениях заочного обучения. / М.Б. Суртаева. – [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://e-lib.gasu.ru/vmu/archive/2007/01/12.pdf>. – Заголовок с экрана.
18. Толстых А. Возрасты жизни / А. Толстых. – М. : Молодая гвардия, 1988. – 224 с.

Анотація

У статті розглядається проблема необхідності формування професійної мобільності сучасного фахівця. Аналізується можливість застосування з цією метою потенціалу андрагогічного підходу, розглядаються його особливості. Актуалізується необхідність методичного забезпечення його застосування у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной мобильности современного специалиста. Анализируется возможность использования с этой целью потенциала андрагогического подхода, рассматриваются его особенности. Актуализируется необходимость методического обеспечения его использования в учебно-воспитательном процессе вуза.

Summary

This article examines the problem of necessity of forming professional mobility of modern specialist. Analyze possibility of using potential of andragogical approach, examine its features. Actualize necessity of teaching material supply and its using in high education process.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна мобільність, андрагогічний підхід.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная мобильность, андрагогический подход.

Key words: professional training, professional mobility, andragogical approach.

Подано до редакції 21.02.13.

УДК 371.111:17.22.1

©2013

Голік О.Б.

ІМІДЖ КЕРІВНИКА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні вимоги до школи потребують високої професійної компетентності, майстерності та постійного вдосконалення всіх учасників навчально-виховного процесу, які мають володіти не тільки високим рівнем професійної підготовки з питань управління, а й постійно оволодівати та використовувати інноваційний простір для розвитку професійних умінь із загального й конкретного управління. Позитивний імідж навчального закладу насамперед залежить від його керівника, саме він має постійно забезпечувати нову якість навчального закладу, усвідомлюючи, що в основі інноваційного розвитку є зміна характеру діяльності і стосунків усередині колективу.

У зв'язку з цим питання іміджу керівника навчального закладу в процесі управління стає актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженню управлінської діяльності присвячено роботи Л. Бровкіної, О. Ельбрехт, Г. Єльнікової, А. Кредисова, М. Плітінь, М. Нечаєва, В. Забродського, А. Фрадкової, Т. Фролової та ін.

Проблема іміджу суб'єктів управління знайшла відображення у наукових працях: В. Бороздіна, Л. Браун, Л. Галіціна, Л. Грень, Л. Даниленко, Л. Карамушки, В. Михайліченко, А. Панасюк, О. Романовського, В. Шепель, В. Шпалінського та ін.

У розглянутих дослідженнях широко висвітлюється проблема управлінської діяльності учасників педагогічного процесу, але недостатньо висвітлено особливості іміджу керівника навчального закладу.

Формулювання цілей статті... Саме тому метою статті є теоретичне обґрунтування іміджу керівника навчального закладу та шляхи його формування.

Виклад основного матеріалу дослідження... Поняття "імідж" включає не тільки природні властивості особистості, але і спеціально створені. Крім того, воно свідчить як про зовнішній вигляд, так і про внутрішній світ людини, про його психологічний тип. Саме цією проблемою і займається нова галузь наукового знання – іміджологія.

"Імідж" у перекладі з англійського означає "образ", причому в це поняття входить не тільки візуальний, зоровий образ, але й спосіб мислення, дій, учинків. Імідж – це певний образ, що людина, її "Я" представляє світові, своєрідна самопрезентація. З однієї сторони, це інформація для навколишнього світу, з іншої – це шлях досягнення певної власної мети. Важливою особливістю іміджу є його активність. Він здатний впливати на свідомість, емоції, діяльність і вчинки як окремих людей, так і групи людей.

Буває так, що відпрацьовано певний стереотип, набуто і засвоєно форми поведінки, стиль одягу, манера спілкування, і людина, не замислюючись, переносить цей стереотип в інші обставини. Але імідж – не застигле поняття, людина може бути різною залежно від ситуації. Дуже важливо розуміти мотиви своєї поведінки, її необхідність, очікуваний результат. Сприятливі зовнішні дані є тим природним надбанням, яким треба вміло розпорядитися.

Підходи до розуміння поняття "імідж":